



## ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ КОРИННИХ НАРОДІВ БРАЗИЛІЇ, КАНАДИ ТА ІНДІЇ

**Зінченко Олена Володимирівна,**

*д-р іст. наук, доц., доцент кафедри міжнародного  
приватного права та порівняльного правознавства,  
Національний юридичний університет  
імені Ярослава Мудрого,  
Україна, м. Харків  
e-mail: [lenazin@ukr.net](mailto:lenazin@ukr.net)  
ORCID 0000-0001-6083-8727*

*У статті здійснено порівняльний аналіз правового статусу корінних народів, племен та каст Бразилії, Індії та Канади на основі дослідження Конституцій та Конституційних актів, Конвенцій про захист прав корінних народів, діяльності Національних комісій для захисту означених категорій. Зроблено висновки про наявність подібностей і відмінностей у формуванні конституційного статусу досліджуваних етносів та відношенні до них колонізаторів.*

**Ключові слова:** Бразилія; Індія; Канада; індіанці; корінні народи; племена; касты.

**Постановка проблеми.** Сьогодні на земній кулі налічується понад 5000 етнічних і 2500 мовних груп. На ній фактично не залишилось моноетнічних держав. Усі вони мають міжетнічні проблеми. Саме це обумовлює гостроту проблеми та актуальність її дослідження [1, с. 5]. Актуальність теми має комплексний характер, що полягає, насамперед, в отриманні досвіду унікального вирішення проблеми конституційного статусу корінних народів Бразилії, Індії та Канади, визначенні необхідності забезпечення їх не тільки мовними правами, але й відповідним рівнем добробуту, та у здатності сприяти стабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні й зміцненню відносин із сусідніми країнами та Європейським Союзом.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання статусу бразильських індіанців фактично залишилися поза увагою дослідників. Племена та касты Індії різною мірою описано у працях таких дослідників, як І. В. Борисова (I. V. Borisova), Р. Берман (R. Berman), С. А. Горохов (S. A. Gorohov),

Р. В. Дмитрієв (R. V. Dmytriev), А. І. Захаров (A. I. Zaharov), С. С. Кузнєцова (S. S. Kuznetsova), М. В. Кузнєцов (M. V. Kuznetsov), А. Н. Мочалов (A. N. Mochalov), М. А. Плєшкова (M. A. Plyeshkova), Д. А. Родівілова (D. A. Rodivilova), Я. О. Садовнікова (Y. O. Sadovnikova), В. В. Чуксіна (V. V. Chuksina), А. Ю. Яковлєв (A. Y. Yakovlev) та ін. Деякі питання корінних народів Канади вивчали Т. А. Захарова (T. A. Zaharova), А. А. Ларічев (A. A. Larichev), Д. Д. Максимова (D. D. Maksimova), Н. Б. Семенова (N. B. Semenova), В. А. Соловійова (V. A. Solovyova), Г. Ю. Френк (G. Y. Frenk) та ін. Проте конституційний статус бразильських індіанців, канадських корінних народів та племен і каст Індії не аналізувався.

**Мета статті** – здійснити порівняльний аналіз конституційного статусу корінних народів Бразилії, Канади та Індії на підставі вивчення відповідних положень Основних законів, спеціальних міжнародних документів та наукових досліджень.

**Виклад основного матеріалу.** Корінні народи впродовж століть зазнавали дискримінації, експлуатації, позбавлялись володінь і виселялись. Так, на час появи європейців на сучасній території Бразилії нараховувалось близько 2000 племен, більшість яких була знищена, і сьогодні їх нараховується лише 200 [2]. У Канаді практикувалась дискримінація аборигенів, створювалось расистське законодавство [3, с. 22–24.]. Подібною була ситуація і в інших країнах. І тільки у другій половині ХХ ст. з метою їх захисту Міжнародною Організацією Праці (МОП) та ООН було прийнято дві постанови [4, с. 60]. Так, у 1957 р. Генеральною конференцією МОП було ухвалено Конвенцію № 107 «Про захист і інтеграцію корінного і іншого населення, що веде племінний і напівплемінний спосіб життя в незалежних країнах» [5], яка стала першим міжнародним документом, присвяченим виключно проблемам корінних народів [6]. Конвенція містила 8 розділів, 32 статті й передбачала широкий перелік прав корінних народів, зокрема право на землі, рівні умови прийому на роботу та її виконання, на професійне навчання, кустарне виробництво та сільські ремесла, соціальне забезпечення та охорону здоров'я, освіту та засоби спілкування,

управління [6]. Цей документ було переглянуто у 1982 р. у зв'язку з фактами порушення вимог 1957 р. і в 1989 р. нарешті було визначено її статус Конвенції, яка включала вже 10 розділів і 44 статей. У ній констатувалося порушення вимог попереднього документа, а також наголошувалося, що її узгоджено із Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН, Організацією з питань освіти, науки та культури, Всесвітньою організацією охорони здоров'я і Міжнародним інститутом з питань індіанського населення. Конвенція нагадувала країнам про відповідальність за порушення прав корінних народів і створення органів контролю, участь відповідних народів у прийнятті рішень та проведення політики, які їх стосувались [7].

**Бразильська Конституція** була прийнята у 1988 р. і певною мірою враховувала вимоги Конвенції № 107 1957 р. Вона містить главу «Індіанці», яка законодавчо врегульовує статус цих етносів. Так, ст. 231 визнає за індіанцями соціальну організацію, звичаї, мови, вірування і традиції, їхні первісні права на землі, на яких вони традиційно мешкають. Основний закон наділяє владу Федерації повноваженнями щодо розмежування означених земель, захист їхніх власників і попередження будь-яких зазіхань на їхнє майно. Параграф 1 ст. 231 Конституції визначає належні індіанцям землі, вважаючи такими ті, на яких вони постійно проживають, які використовують у своїй виробничій діяльності, є необхідними для збереження природних ресурсів і забезпечення добробуту етносів та їх фізичного й культурного відтворення за їхніми правилами життя, звичаями і традиціями [8, пр. 1, с. 515].

Конституція наголошує, що традиційно займані індіанцями землі призначаються для їхнього постійного володіння, надання їм виняткового права на користування багатствами ґрунту, річок та озер, що протікають і перебувають на цих землях. Використання гідроресурсів разом з потенційними джерелами енергії, дослідження та видобуток мінеральних багатств на індіанських землях можуть здійснюватись лише за дозволом Національного



Конгресу після отримання висновків відповідних спільнот. Участь у розподілі результатів означених ресурсів забезпечується відповідно до ухваленого закону. Параграф 4 ст. 231 наголошує, що визнані власністю індіанців землі є невідчужуваними, а права на них – невід’ємними. Основний закон констатує заборону переселяти індіанські племена з їхніх територій, за винятком у випадках катастроф та епідемій, які піддають ризику їхнє населення, або за необхідності забезпечення суверенітету території після розгляду питання Національним Конгресом. У всіх означених випадках після зникнення чи усунення ризиків майно повертається його власникам [8, пр. 4–5, с. 515]. Конституція також проголошує недійсними будь-які акти, спрямовані на заняття, отримання у власність чи володіння земель або експлуатацію природних багатств землі, річок та озер, що протікають і перебувають на цих землях. І в даному випадку винятком може бути виникнення вищих публічних інтересів Союзу відповідно до положень окремого закону. Вказана недійсність не тягне жодних прав щодо відшкодування збитків або судового переслідування Союзу, за винятком приписів закону і здійснених із добрими намірами вдосконалень [Там само, пр. 6, с. 515]. Крім того, у ст. 232 наголошується, що індіанці, їхні спільноти та організації є сторонами в трибуналах щодо захисту їхніх прав та інтересів, причому прокуратура зобов’язана брати участь в усіх стадіях процесу [Там само, с. 515]. Стаття 210 гл. 3 «Освіта, культура та спорт» констатує необхідність враховувати у початковій освіті культурні, художні національні та регіональні цінності. У той час як звичайна початкова освіта в країні здійснюється португальською мовою, «для індіанських спільнот гарантується використання рідної мови та власних особливих методів навчання» [Там само, с. 509].

До початку 1970-х років політика урядів *Канади* зводилась до насильницької асиміляції аборигенів у канадське суспільство з метою залучення їх до «вищої» європейської культури. Політика асиміляції передбачала навчання дітей аборигенів у школах закритого типу, насильницьку християнізацію учнів, заборону користування рідною мовою та дотримання

аборигенних традицій і норм життя. Погане фінансування і господарські роботи із самозабезпечення призводили до високого рівня смертності та захворювання [9, с. 2–6]. Документи 1957 і 1982 рр. справили відповідний вплив на правлячі кола Канади, який знайшов практичний прояв у внесенні до Основного закону Конституційного акта 1982 р. [10, с. 383–388]. Після здійснюваної на його підставі демократизації політики щодо аборигенів мовна політика Канади відносно корінних народів здійснюється на принципах використання і збереження мов, застосування мови в суспільному житті племені та общини, вивчення рідних мов у місцевих навчальних закладах, популяризація мов аборигенів через ЗМІ [11, с. 4–6]. Корінні народи отримали право користуватись цілий рік безліцензійним мисливством [12, с. 7–35], і риболовством, що складає визначальну основу забезпечення життєдіяльності і реалізацію споконвічних прав корінних народів [13, с. 1–7]. Аборигенам надане право на самоврядування на чолі з вождем. Вони звільнені від податків. Уряд уклав 22 угоди про самоврядування з 36 общинами корінних народів усієї країни. 18 із 22 угод є «всеосяжними угодами про розділ власності на землю» [14, с. 7].

Конституційний Акт 1982 р. у трьох частинах містить положення щодо статусу корінних народів. Його перша частина – Канадська хартія прав і свобод – є основним документом, який визначає основи правового статусу особи та гарантує право на освіту мовою меншин [10, ст. 24, пп. 1–3, с. 386; 15, с. 356]. Зокрема, у ст. 25 наголошується неможливість тлумачити гарантовані Хартією певні права і свободи у спосіб, який «скасовує чи обмежує будь-які корінні, договірні чи інші права або свободи, що належать корінним народам Канади» [10, с. 387]. У ч. 2 Конституційного Акта 1982 р. «Права корінних народів Канади» визнаються й підтверджуються «існуючі та договірні права корінних народів Канади». До цього поняття Конституція відносить індіанців, інуїтів і метисів країни. Поняття «договірні права» означає права, які вже функціонують або можуть бути передбачені угодою про використання земель. Ці права гарантуються також рівною мірою чоловікам і жінкам [10, ст. 35, пп. 1–4,

с. 388]. Уряд Канади та уряди провінцій «зобов'язані додержуватись того принципу», що внесення будь-якої постанови до визначених вище прав є можливим лише у процесі переговорів Прем'єр-міністрів країни, провінцій та запрошених представників корінних народів для участі в обговоренні посталою питання [10, ст. 35, с. 388].

Відповідно до ч. 3 Конституційного Акта 1982 р. «Урівняння і регіональні розбіжності» парламент і легіслатури разом з урядом Канади та урядами провінцій зобов'язані сприяти встановленню рівних можливостей забезпечення рівня добробуту канадців, підтримувати економічний розвиток із забезпеченням зменшення відмінностей у можливостях, надавати основні громадські послуги прийнятної якості всім канадцам. Основний закон зобов'язує парламент та уряд Канади «шанувати принцип» здійснення стабілізаційних виплат з метою забезпечення достатнього прибутку провінційних урядів для надання ними громадських послуг загалом порівняної якості за умови відповідності загалом порівняному оподаткуванню [10, ст. 36, пп. 1–2, с. 388]. Таким чином, Конституція гарантує політичні права корінних народів у загальній частині, а про гарантії їхнього статусу на рівні з іншими громадянами наголошує окремо.

Сьогодні у Канаді нараховується 1,5 млн осіб корінних народів (4,3 % усього населення країни), які складають три групи: індіанці, інуїти (ескімоси) та метиси (потомки змішаних шлюбів між індіанцями та європейцями). Серед них індіанців – 2,6 %, метисів – 1,4 %, інуїтів – 0,2 % [11, с. 3–6].

Права відсталих етносів *Індії* передбачались ще до прийняття Конституції у програмах руху за отримання країною незалежності, що і було зафіксовано в Основному законі 1949 р. На відміну від Конституції Канади, яка формулює статус корінних народів у трьох частинах, Основний закон Індії врегульовує статус окремих етнічних груп у численних частинах: III, IV, V, VI, IX, IX-A, XV і XVII. Частина 3 «Основні права» надає рівні права всім без будь-якого винятку громадянам і забезпечує їх рівний захист. Забороняється дискримінація за мотивами релігійної, расової, кастової приналежності, статі чи місця



народження або за будь-яким із цих мотивів [16, ст. 14–15]. Констатується відсутність будь-яких перешкод виданню державою особливих постанов, які стосуються розвитку будь-яких соціально чи культурно відсталих класів громадян або внесених до списків каст та племен [Там само, ст. 15]. Таким же чином держава має право видавати будь-які постанови стосовно резервування у сфері просування на посади на державній службі будь-якого класу чи класів із числа внесених у списки каст і племен, які, на погляд Держави, недостатньо представлені на державній службі [Там само, ст. 16]. Далі йдеться про права у сфері культури, освіти та охорону інтересів меншин. Охороняються інтереси меншин і у сфері культури. Будь-яка група громадян, що має особливу мову, писемність або культуру, має право їх зберігати. Забороняється відмова громадянам у вступі до будь-якого фінансованого державою навчального закладу за мотивами релігійної, расової, кастової приналежності чи мови [Там само, ст. 29]. Меншинам надається право відкриття навчальних закладів та управління ними. Під час видання закону, який передбачає примусове придбання будь-якої власності освітнього характеру, держава повинна гарантувати справедливую ціну [Там само, ст. 30].

Частина 4 «Керівні принципи політики держави» зобов'язує державу забезпечувати соціальний порядок, що сприяє добробуту народу, зведенню до мінімуму нерівності у доходах і в статусі [Там само, ст. 38]. Держава повинна сприяти культурному й економічному розвитку каст, внесених у списки племен та інших малих прошарків населення, захищати їх від соціальної несправедливості й усіх форм експлуатації [Там само, ст. 46]. Стаття 120 ч. 5 «Союз» передбачає право представників відсталих прошарків населення у зібраннях штатів виступати рідною мовою у випадку незнання хінді чи англійської мови [16]. Частина 8 «Штати» запроваджує у штатах Біхар, Мадхья-Прадеш та Орісса посаду міністра, відповідального за добробут племен, внесених до списків каст і відсталих класів населення [Там само, ст. 164].

У ч. 9 «Панчаяти» викладаються умови участі відсталих прошарків населення у сільських органах самоврядування – панчаятах. Стаття 243

зобов'язує владу резервувати місця для внесених до списків каст і племен у кожному панчяті, які відповідають пропорційному відношенню до загального числа населення на цій території. Одна третина зарезервованих місць повинна належати жінкам занесених у списки каст і племен. Це ж стосується і посади Голів панчятів, що розповсюджується і на жінок. Легіслатури штатів мають право видавати постанови щодо врегулювання означених вище положень [16]. Подібні положення викладаються у частині дев'ятій – А – Муніципалітети стосовно міських органів самоврядування [Там само, ст. 243].

Частина 16 «Спеціальні постанови, що стосуються деяких класів населення» передбачає резервування місць у Народній Палаті внесеним до списків каст і племен, за винятком тих, що мешкають в автономних округах Штату Ассам [Там само, ст. 330]. Нарешті ч. 17 «Офіційна мова. Спеціальні директиви» надає Легіслатурам Штатів право ухвалювати законодавчо постанови про використання мови хінді у штаті [Там само, статті 347, 351]. Таким же повноваженням володіє і Президент [Там само, ст. 347]. Основний закон зобов'язує усі органи влади сприяти розповсюдженню мови хінді з тим, щоб вона стала засобом вираження для усіх представників складної культури Індії, не порушуючи при цьому духу мови, форми, стилю других мов країни [Там само, ст. 351].

Конвенції 1957, 1982 та 1989 років справили своєрідний вплив на політику правлячих кіл країни відносно певних етносів. Він знайшов реалізацію в тому, що у 1990-ті роки в Індії у 25 із 29 штатів було організовано різні комісії для захисту прав окремих категорій населення: Національна комісія захисту прав етнічних, релігійних і лінгвістичних меншин (1995), Національна комісія захисту осіб, віднесених до зареєстрованих каст (1990), Комісія захисту осіб, віднесених до зареєстрованих племен (1990), Комісія захисту окремих каст [17, с. 90]. Так, Комісія з прав людини штату Ассамі показала типові проблеми порушення прав означених вище етносів: високий рівень смертності, застосування насильства до ув'язнених представників каст, до затриманих поліцією, сексуальне насилування нею на робочому місті жінок із числа



zareestrovanih kasty i plemeny toshcho [18, s. 8].

Povilynymi tempami formuvalos' i rozvivalos' samovryaduvannya na rivni panchayativ (sil'skykh rad) ta munitsypiy (miskykh rad). Tak, za viznachenniam Ya. O. Sadovnikovoї, 833087662 lyudyny meshkayut' u sil'skyi mistsevosti, a 377105760 – u miskyi. Vidtak instituty systemy panchayativ skladayut' bazoviy elementy upravlinnya, na osnovi yakogo buduyetsya ves' kompleks politychnoi systemy Respubliki Indiya [19, s. 125, 127]. Vona dodae, sho syogodni instituty panchayativ i munitsypalitetiv «v'yavylis' vazhlyvoju skladovuju chastyною politychnoi systemy» Indii [Tam samo, s. 148]. Nabuttia Konstitucijnogo statusu zafiksuvalo povnomashtabnu implemenciaciu institutiv mistsevogo samovryaduvannya u politychnu systemu [Tam samo, s. 191]. Kasty rozpochali spravlyati vplyv na vybory do zakonodavchih zboriv sztativ, a takozh na vybory do panchayativ i munitsypalitetiv ta boruyetsya za rezervuvannya mists' v univertsytetakh. Tym samym vidbuvaetsya posilennya kastovogo faktora na nacionalnomu rivni [20, s. 16, 19, 21]. U 2010 r. v kraїni isnuvaly 29500 panchayativ. Do i'x skladu bylo obrano 2,8 mln chleniv, z yakih 19 % – predstavnyky zareestrovanih kasty, a 11 % – zareestrovanih plemeny [19, s. 139–140]. Zareestrovani plemeny prozhivayut' zazvyčaj u lisakh i gorakh i ne uvijshly do kastovoi systemy [Tam samo, s. 141–142]. Ranishe i'x nazyvally «kryminal'nymy plemenyami», oskylky vony zaymalis' kradijkojuхудoby, zerna, rozboem toshcho [21, s. 4–16]. Plemeny skladayut' 67, 76 mln osib (8,08 % naselennya kraїny) i volodyut' 20 % terytorii Indii, na yakii zoseredzuyetsya 70 % resursiv kraїny, v tomu chisli lisi, vodi ta korisni kopalyny [Tam samo, s. 5–16]. Shcho do kasty, to i'x narahovuyetsya 46635 [Tam samo, s. 6–16]. I vony ne vidznachayutsya vysokym rivnem dobrobutu. Najbilysh blagopoluchnym v ekonomichnomu vidnoshenni e sztat Pendzhab, yakiy za VVP na dusu naselennya perevershue najbilysh neblagopoluchnyy Bihar u 4 razy [Tam samo, s. 14–16]. Syogodni v Indii zoseredzhenno 22 % usih nuzdennykh svitu. Polovyna meshkanctiv kraїny nikoli ne navchalis' u shkoli, переважна i'x chastyna zhyve v umovakh natural'nogo gospodarstva na mezi fizychnogo vyzhivannya i bagato z nyh – za cieu mezeju.

Понад 300 млн осіб існують без електрики, не знайомі із ЗМІ, ніколи не бачили газет, не слухали радіо і не дивились телевізор [21, с. 16].

**Висновки.** Аналіз свідчить про наявність подібностей і відмінностей у формуванні конституційного статусу досліджуваних етносів. До перших відносяться властиві всім їм багатовікове жорстоке ставлення колонізаторів, відповідний вплив міжнародних документів на оформлення конституційного статусу, внесення до конституцій їхніх вимог. Відмінності полягають у ставленні колонізаторів до аборигенів. Так, на території Бразилії тубільці просто витіснялись і винищувались, у Канаді до такої ж політики додавалась практика навернення представників корінних народів у рабство, яка до початку 1970-х років зводилась до насильницької асиміляції аборигенів у канадське суспільство з метою залучення їх до «вищої» європейської культури, передбачала навчання дітей аборигенів у школах закритого типу, насильницьку християнізацію учнів, заборону користування рідною мовою та дотримання аборигенних традицій і норм життя. Індійську особливість нищення аборигенів складала боротьба з племенами, які проживають у лісах і горах, й отримали назву «кримінальних племен» у зв'язку з їхнім традиційним заняттям крадіжкою худоби, зерна, розбоєм. У різні роки були прийняті і Конституції досліджуваних країн: Індії – у 1949 р., внесення Конституційного Акта 1982 р. до Основного закону Канади – в 1982 р. і Конституція Бразилії – в 1988 р., що певною мірою вплинуло на форму їх реагування на Конвенції 1957, 1982 і 1989 рр. Права відсталих етносів Індії передбачались ще до прийняття Конституції у програмах руху за отримання країною незалежності, що і було зафіксовано в Основному законі 1949 р. Для представників каст і племен резервуються місця у сільських, міських органах самоврядування та у зібраннях штатів, де вони мають право виступати рідною мовою або мовою хінді. Відповідно до вимог Конвенції 1989 р. у 1990-ті роки в Індії у 25 із 29 штатів організовано різні комісії для захисту прав окремих категорій населення: Національна комісія захисту прав етнічних, релігійних і лінгвістичних меншин (1995), Національна комісія захисту осіб, віднесених до

зареєстрованих каст (1990), Комісія захисту осіб, віднесених до зареєстрованих племен (1990), Комісія захисту окремих каст. Вони показували уряду типові порушення прав означених вище етносів.

Конституція Бразилії наголошує, що традиційно займані індіанцями землі призначаються для їхнього постійного володіння. Вона забороняє переселяти індіанські племена із їхніх територій, за винятком постанови Національного Конгресу у випадках катастроф та епідемій, які піддають ризику їхнє населення, або за необхідності забезпечення суверенітету. Індіанці є сторонами в трибуналах щодо захисту їхніх прав та інтересів. Прокуратура зобов'язана брати участь в усіх стадіях процесу. За Конституцією Канади аборигени отримали право вивчення мови у місцевих навчальних закладах та її популяризації через ЗМІ, користуватись цілий рік безліцензійним мисливством і риболовством, право на самоврядування на чолі із вождем, були звільнені від податків. Внесення будь-якої постанови до визначених вище прав є можливим лише у процесі переговорів Прем'єр-міністрів країни, провінцій та запрошених представників корінних народів для участі в обговоренні посталої питання.

#### Список літератури

1. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин. Київ, 2018. 315 с.
2. Эверетт Дэниел. «Не спи – кругом змеи!». Быт и язык индейцев амазонских джунглей. Москва : Языки славянской культуры ; Знак, 2016. 384 с.
3. Стельмах В. Г., Тишков В. А., Чешко С. В. Тропой слез и надежд. Книга о современных индейцах США и Канады. Москва : Мысль, 1990. 316 с.
4. Кочарян Виген. Коренные народы и их защита в международном праве. *Вестник Ереванского университета. Правоведение.* 2012. С. 59–78. URL: [http://ysu.am/files/06V\\_Kocharyan.pdf](http://ysu.am/files/06V_Kocharyan.pdf) (дата звернення: 01.04.2021).
5. Конвенция № 107 о защите и интеграции коренного и другого населения, ведущего племенной и полуплеменной образ жизни, в независимых странах (Конвенция пересмотрена Конвенцией (993\_188) от 27.06.1989). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_014#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_014#Text) (дата звернення: 21.03.2021).
6. Топалова Е. Х. Забезпечення прав корінних народів: міжнародні документи та українські реалії. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування.* 2016. № 1. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu\\_2016\\_1\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_15) (дата звернення: 21.03.2021).
7. Конвенция о коренных народах и народах, ведущих племенной образ жизни в независимых странах [Конвенция 169]. Принята 27 июня 1989 года Генеральной конференцией Международной организации труда на ее семьдесят шестой сессии. URL: [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/conventions/iol169.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/iol169.shtml) (дата звернення: 31.03.2021).
8. Конституція Федеративної Республіки Бразилії від 5 жовтня 1988 р. *Конституції зарубіжних країн.* Харків : ФІНН, 2009. С. 431–518.



9. Френк Г. Ю. Основные этапы образовательной политики Канады в отношении коренных народов. *Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств*. 2017. № 38. С. 50–55.
10. Конституційні акти Канади. *Конституції зарубіжних країн*. Харків : ФІНН, 2009. С. 358–392.
11. Френк Г. Ю. Этноязыковые проблемы коренных народов Канады. *Вестник культуры и искусств*. 2017. № 1 (49). С. 86–91.
12. Максимова Д. Д. Особенности ведения охотничьего промысла традиционными общинами Канады. *Канадский ежегодник*. 2017. № 21. С. 217–251.
13. Захарова Т. А. Правовое регулирование традиционного рыболовства коренных народов в Канаде и Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование). *Проблемы в российском законодательстве. Юридический журнал*. 2018. № 3. С. 152–158.
14. Ларичев А. А. Самоуправление коренных народов в Канаде: концептуальные подходы и динамика правовой базы. *Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук*. 2016. Т. 16. Вып. 1. С. 135–149.
15. Варунц Л. Д. Вступна стаття. Історія політико-правового розвитку Канади. *Конституції зарубіжних країн*. Харків : ФІНН, 2009. С. 348–357.
16. Конституция Индии (26 ноября 1949 г.). *Конституции государств (стран) мира*. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=28> (дата звернення: 21.03.2021).
17. Кузнецова С. С. Особенности конституционно-правового статуса комиссий по защите прав человека в Индии. *Антиномии*. 2019. Т. 19. Вып. 2. С. 87–103.
18. Чуксина В. В. Особенности правового статуса индийских государственных институтов по содействию и защите прав человека. *Baikal Research Journal*. 2013. № 5. С. 21–27.
19. Садовникова Я. О. Экономические реформы 1990-х годов и эволюция политических институтов Индии : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.03. Москва, 2019. 231 с.
20. Родивилова Д. А. Кастовый фактор в политической борьбе на местном уровне в Индии начала XXI века (на примере штата Тамилнад). *Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки*. 2008. № 8. С. 231–238.
21. Яковлев А. Ю. Этнос и политика в Индии. *Социально-гуманитарные знания*. 2011. № 1. С. 294–307.

**Зинченко Е. В.**, д-р ист. наук, доц., доцент кафедры международного частного права и сравнительного правоведения, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.  
e-mail: lenazin@ukr.net ; ORCID 0000-0001-6083-8727

### **Сравнительный анализ конституционного статуса коренных народов Бразилии, Канады и Индии**

*На основе исследования Конституций и Конституционных актов, Конвенций о защите прав коренных народов, деятельности Национальных комиссий для защиты указанных категорий проведен сравнительный анализ правового статуса коренных народов, племен и каст Бразилии, Индии и Канады. Сделаны выводы о наличии подобий и отличий в формировании конституционного статуса исследуемых этносов и отношении к ним колонизаторов.*

**Ключевые слова:** Бразилия; Индия; Канада; индейцы; коренные народы; племена; касты.

**Zinchenko O. V.**, Doctor of History Sciences, Assistant Professor, Department of Private International Law and Comparative Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: lenazin@ukr.net ; ORCID 0000-0001-6083-8727

## Comparative analysis of the constitutional status of indigenous peoples of Brazil, Canada and India

There are now more than 5,000 ethnic and 2,500 language groups in the world, while there are virtually no monoethnic states left. Almost all states have interethnic problems, which determines the severity of the problem and its relevance. The relevance of the topic is: 1) to gain experience of Brazil, Canada, India in solving the problem of the constitutional status of indigenous peoples; 2) in emphasizing the need to provide them not only with language rights, but also with an appropriate level of well-being; 3) in the ability to help stabilize the domestic political situation in Ukraine and strengthen relations with neighboring countries and the European Union.

The purpose of the article – an attempt to conduct a comparative analysis of the constitutional status of the indigenous peoples of Brazil, Canada and India on the basis of studying the relevant provisions of the Constitutions, special international documents, scientific papers. The Conventions of the United Nations and the International Labor Organization of 1957, 1982, 1989 «On protection and integration of indigenous and other peoples leading tribal and semi-tribal lifestyles in independent countries», «On indigenous peoples and peoples leading tribal way of life in independent countries» were considered and analyzed. An analysis of the Constitutions and Constitutional Acts of Brazil, Canada and India, which reflect the reaction of these states to these Conventions, was also conducted. There are similar and distinctive features in the formation of the constitutional status of the studied ethnic groups. Similar features: centuries-old cruel treatment of the colonizers, the corresponding influence of international documents on the design of the constitutional status, the introduction of their requirements into the constitutions. Distinctive features: different attitude of the colonizers to the aborigines – expulsion and destruction in Brazil, enslavement, forced assimilation in Canada, the fight against tribes living in the mountains, forests and theft, robbery in India; different deadlines for the adoption of acts protecting the rights of indigenous backgammon.

**Keywords:** Brazil; India; Canada; Indians; indigenous peoples; tribes; castes.

### References

1. Tkachenko, Y.V. (2018). *Pravovyy zakhyst prav etnichnykh ta movnykh menshyn*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Everett, Deniyel. (2016). «Ne spi – krugom zmei!». *Byt i yazyk indeytsev amazonskikh dzhungley*. Moscow: Yazyki slavyanskoy kul'tury; Znak [in Russian].
3. Stel'makh, V.G., Tishkov, V.A., Cheshko, S.V. (1990). *Tropoyu slez i nadezhd. Kniga o sovremennykh indeytsakh SHA i Kanady*. Moscow: Mysl [in Russian].
4. Kocharyan, Vigen. (2012). *Korennyye narody i ikh zashchita v mezhdunarodnom prave. Vestnik Yerevanskogo universiteta. Pravovedeniye, 59–78*. URL: [http://ysu.am/files/06V\\_Kocharyan.pdf](http://ysu.am/files/06V_Kocharyan.pdf) [in Russian].
5. *Konventsia N 107 o zashchite i integratsii korennoho i drugogo naseleniya, vedushchego plemennoy i poluplemennoy obraz zhizni, v nezavisimykh stranakh (Konventsia peresmotrena Konventsiyey (993\_188) ot 27.06.1989). (1989)*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_014#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_014#Text) [in Russian].
6. Topalova, E.Kh. (2016). *Zabezpechennya prav korinnykh narodiv: mizhnarodni dokumenty ta ukrayins'ki realiyi. Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya, 1*. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu\\_2016\\_1\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_15) [in Ukrainian]
7. *Konventsia o korennykh narodakh i narodakh, vedushchikh plemennoy obraz zhizni v nezavisimykh stranakh [Konventsia 169]. Prinyata 27 iyunya 1989 goda General'noy konferentsiyey Mezhdunarodnoy organizatsii truda na yeye sem'desyat shestoy sessii. (1989)*. URL: [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/conventions/iol169.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/iol169.shtml) [in Russian].
8. *Konstytutsiya Federatyvnoyi Respubliki Brazyl'iyi (5 zhovtnya 1988). Konstytutsiyi zarubizhnykh krayin, 431–518*. Kharkiv: FINN [in Ukrainian]
9. Frenk, G.Y. (2017). *Osnovnyye etapy obrazovatel'noy politiki Kanady v otnoshenii korennykh narodov. Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta kul'tury i iskusstv, 38*,



50–55 [in Russian].

10. Konstytutsiyni akty Kanady. (2009). *Konstytutsiyni zarubizhnykh krayin*, 358–392. Kharkiv: FINN. [in Ukrainian]
11. Frenk, G.Y. (2017). Etnoyazykovyye problemy korennykh narodov Kanady. *Vestnik kul'tury i iskusstv*, 1 (49), 86–91 [in Russian]
12. Maksimova, D.D. (2017). Osobennosti vedeniya okhotnich'yego promysla traditsionnymi obshchinami Kanady. *Kanadskiy yezhegodnik*, 21, 217–251 [in Russian].
13. Zakharova, T.A. (2018). Pravovoye regulirovaniye traditsionnogo rybolovstva korennykh narodov v Kanade i Rossiyskoy Federatsii (sravnitel'no-pravovoye issledovaniye). *Probely v rossiyskom zakonodatel'stve. Yuridicheskiy zhurnal*, 3, 152–158 [in Russian]
14. Larichev, A.A. (2016). Samoupravleniye korennykh narodov v Kanade: kontseptual'nyye podkhody i dinamika pravovoy bazy. *Nauchnyy yezhegodnik Instituta filosofii i prava Ural'skogo otdeleniya Rossiyskoy akademii nauk*, vol. 16, issue. 1, 135–149 [in Russian].
15. Varunts, L.D. (2009). Vstupna statiya. Istoriya polityko-pravovoho rozvytku Kanady. *Konstytutsiyni zarubizhnykh krayin*, 348–357. Kharkiv: FINN [in Ukrainian].
16. Konstitutsiya Indii (26 noyabrya 1949). *Konstitutsii gosudarstv (stran) mira*. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=28> [in Russian].
17. Kuznetsova, S.S. (2019). Osobennosti konstitutsionno-pravovogo statusa komissiy po zashchite prav cheloveka v Indii. *Antinomii*, vol. 19, issue 2, 87–103 [in Russian].
18. Chuksina, V.V. (2013). Osobennosti pravovogo statusa indiysskikh gosudarstvennykh institutov po sodeystviyu i zashchite prav cheloveka. *Baikal Research Journal*, 5, 21–27 [in Russian]
19. Sadovnikova, Y.O. (2019). Ekonomicheskiye reformy 1990-kh godov i evolyutsiya politicheskikh institutov Indii. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian]
20. Rodivilova, D.A. (2008). Kastovyy faktor v politicheskoy bor'be na mestnom urovne v Indii nachala KHKHÍ veka (na primere shtata Tamilnad). *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya Gumanitarnyye nauki*, 8, 231–238 [in Russian].
21. Yakovlev, A.Y. (2011). Etnos i politika v Indii. *Sotsial'no-gumanitarnyye znaniya*, 1, 294–307 [in Russian].

*Надійшла до редколегії 19.04.2021 р.*